

POLSKA I BUŁGARIA W KULTURZE MIĘDZYMORZA
BAŁTYCKO-CZARNOMORSKIEGO XVII-XX W.

XIX KONFERENCJA POLSKO-BUŁGARSKIEJ KOMISJI HISTORYCZNEJ
W WIELKIM TYRNOWIE (BUŁGARIA)

Pomimo mizernej kondycji finansowej, w jakiej Instytut Historii Bułgarskiej Akademii Nauk pozostaje niezmiennie od upadku tzw. realnego socjalizmu, historykom bułgarskim udało się, ogólnie biorąc, dobrze zorganizować XIX konferencję naukową w ramach naszej wspólnej komisji historycznej. Przyczyniło się do tego głównie pozyskanie sponsora w postaci fundacji „Otworeno obsztewto” (Otwarte społeczeństwo) — odpowiednika działającej w Polsce Fundacji Batorego. Nie bez znaczenia było także przyciągnięcie do współpracy kierownictwa Uniwersytetu im. świętych Cyryla i Metodego w Wielkim Tyrnowie oraz środowiska tamtejszych naukowców.

Obrady konferencji pt. „Polska i Bułgaria w kulturze Międzymorza Bałtycko-Czarnomorskiego” toczyły się w dniach 1–2 czerwca 1998 r. w Uniwersytecie Wielkotypnowskim oraz w miejscowości Lednik pod Wielkim Tyrnowem. Na 19 tekstów przewidzianych programem, z powodu absencji niektórych referentów, wygłoszono jedynie 13. Ze strony bułgarskiej wystąpili kolejno: doc. dr Ilija Todew z referatem „Bułgarska idea narodowa w okresie 1762–1912”, mgr Snieżanka Popowa-Totewa — „Teologiczne idee w niektórych ikonach świątyni pod wezwaniem św. Mikołaja cudotwórcy w Wielkim Tyrnowie”, doc. dr Ekaterina Weczewa — „Bałkańska inteligencja katolicka w XVII w.”, mgr Daniela Kałkandziewa — „Odbicie bałkańskiego prawosławia i polskiego katolicyzmu w rosyjskim życiu politycznym i kulturalnym w końcu XVII w.”, doc. dr Lizbet Lubenowa — „Podstawy ekonomiczne życia Kościoła w okresie międzywojennym”, mgr Mira Kostowa — „Historyczne treści w płótnach Jana Matejki”, dr Wania Stojanowa — „Bułgarska polityka kulturalna w Bełomorieto w okresie II wojny światowej”, doc. dr Iskra Baewa — „Modele kultury politycznej w powojennej Polsce i Bułgarii”, dr Natalia Christowa — „Władza i inteligencja w Bułgarii po II wojnie światowej”, mgr Silwija Aleksandrowa-Conczewa — „Przemiany w ośrodkach światowej władzy w latach 90. XX w. i kultura bułgarska”.

Stronę polską reprezentowali następujący czterej referenci: prof. dr hab. Stanisław Bylina — „Kościoł i formowanie się kultury religijnej polskiego społeczeństwa miast u schyłku średniowiecza”, prof. dr hab. Andrzej Wierzbicki — „Wschód-Zachód. Słowiańszczyzna w myśli historycznej i politycznej polskiego romantyzmu”, doc. dr hab. Wojciech Kriegseisen — „Stosunki religijne w Polsce w XVIII w. Kwestia mniejszości prawosławnej”, oraz prof. dr hab. Eugeniusz Duraczyński — „Kultura polska w czasie II wojny światowej”.

W trakcie dwudniowych obrad historycy bułgarscy i polscy zaprezentowali swoje poglądy dotyczące kultury Międzymorza na przestrzeni XV–XX w. Tematyka poszczególnych wystąpień koncentrowała się przeważnie wokół kulturotwórczej roli Kościoła katolickiego, Cerkwi prawosławnej i unickiej oraz Kościołów protestanckich w Polsce i Bułgarii. Skonstatowano, iż religia była jednym z najważniejszych spoiw różnych orientacji kulturowych w tych krajach. Szczególne znaczenie w tym względzie miał Kościół katolicki i Cerkiew prawosławna. Zgodzono się, iż znaczną rolę kulturotwórczą odegrały miasta, gdzie urbanizacja poczyniła duże postępy (np. w Polsce). Uznano również, iż istotny wpływ na rozwój kultury i jej charakter miały centra władzy państwowej: dwory królewskie, książęce i magnackie, a także w przypadku Polski — dwory szlacheckie w odniesieniu do tzw. Kresów Wschodnich byłej Rzeczypospolitej.

Podczas dyskusji wyrażono przekonanie, że w krajach Międzymorza dominowała kultura społeczeństw agrarnych, która zarazem stanowiła tam wiodący czynnik wszechstronnego rozwoju. Niemniej uznano, że w całości życie narodów tego makroregionu uwzględnić należy również wpływ polityki i gospodarki. Podkreślono też wagę działań wojennych na terytoriach poszczególnych państw Międzymorza oraz silne na ich dzieje oddziaływanie mocarstw.

W konkluzji obrad stwierdzono, że kultura tego makroregionu nie była ani kulturą Zachodu, ani Wschodu. Nie nosiła też cech czystej kultury słowiańskiej, lecz stanowiła odrębne zjawisko w skali kontynentu europejskiego, na które nałożyły się różne nurty rozwojowe. Tak więc w kulturze Międzymorza widoczny jest znaczący wpływ różnorodnych aspektów, stanowiących dziedzictwo poszczególnych narodów tego makroregionu. Wnosiły one do skarbcza kultury Międzymorza swój niepowtarzalny, oryginalny wkład, co nadawało jej specyficzny charakter. Ponadto zwrócono uwagę na daleko idące zmiany uwarunkowań obecnej kultury makroregionu, idące w kierunku kosmopolityzacji, a ściślej biorąc upowszechniania wzorów popkultury amerykańskiej. Zauważono, że okoliczność ta może mieć destruktywne znaczenie dla społeczeństw państw Międzymorza, kultywujących tradycyjne wartości własnej kultury narodowej.

Podsumowując obrady konferencji przewodniczący obu części Polsko-Bułgarskiej Komisji Historycznej: członek rzeczywisty Bułgarskiej Akademii Nauk, prof. dr Mito Isusow i prof. dr hab. Wiesław Balcerak pozytywnie ocenili treść ogłoszonych referatów i wartość wymiany myśli w dyskusji.

Zwrócono uwagę na istotny wkład konferencji do badań nad makroregionem Europy Środkowo-Wschodniej, który zwłaszcza w niedalekiej przeszłości był bardzo zaniedbany w nauce historycznej. Odnotowano też serdeczną, przyjacielską atmosferę spotkania historyków polskich i bułgarskich sprzyjającą dalszej, owocnej współpracy. Trzeba jednak zauważyć, że organizatorzy nie ustrzegli się przed pewnymi niedociągnięciami. Przede wszystkim nie zapobieżono absencji aż sześciu referentów i to wysoko kwalifikowanych pracowników nauki, co niewątpliwie w pewnej mierze zubożyło treści prezentowanych tekstów oraz wymiany poglądów. Nie zadbano też o konsekwentne przestrzeganie przyjętej zasady posługiwania się językiem rosyjskim jako językiem konferencyjnym. Dotyczyło to niektórych bułgarskich uczestników Sesji, którzy wygłaszali swe referaty i dyskutowali w języku ojczystym.

Elżbieta Znamierowska-Rakk

POSIEDZENIA NAUKOWE ZAKŁADU DZIEJÓW EUROPY XIX–XX W.
INSTYTUTU HISTORII PAN (październik 1997 — wrzesień 1998)

- 1997
- 7 X Omówienie książki: Iiütos Mockanas, *Povargęs herojus. Jonas Deksmys trijų žvalgybų ternyboje*, Wilno 1997 — ref. dr Bronisław Makowski.
- 14 X Omówienie pracy zbiorowej: pod redakcją T. Kisielewskiego, *Czy Europa Środkowo-Wschodnia mogła się wybić na wolność?*, Olsztyn 1996 — ref. doc. dr hab. Elżbieta Znamierowska-Rakk.
- 21 X Sprawozdanie z pobytu naukowego w Moskwie — ref. dr Aleksandra Leinwand.
- 28 X Sprawozdanie z pobytu w Kaliningradzie — ref. dr Jan Kostrzak.
- 4 XI Omówienie wydawnictwa dokumentarnego: „Bolszewistskoje rukowodstwo. Pieriepiska 1912–1927”, Moskwa 1996 — ref. dr Andrzej Nowak.
- 18 XI *Francuska opinia o polityce władz polskich wobec mniejszości ukraińskiej* — ref. dr Maria Pasztor.
- 25 XI Omówienie książki: *Riepresji protiv polskich grażdán*, Moskwa 1997 — ref. mgr Daniel Boćkowski.
- 2 XII Omówienie książki: M. Leczyk, *Polska i sąsiedzi. Stosunki wojskowe*, Białystok 1997 — ref. dr Henryk Bułhak.
- 9 XII Omówienie artykułu: N. Liebiediewa, *Egzekucje i deportacje ludności polskiej w ZSRR w latach 1939–1949*, „Niepodległość i Pamięć”, Warszawa 1998, nr 11 — ref. dr Zofia Strzyżewska.
- 16 XII *Polacy z terenu Litwy etnograficznej wobec kształtowania się niepodległości państwa litewskiego w latach 1918–1920* — ref. mgr Krzysztof Buchowski.
- 23 XII Sprawozdanie z konferencji pt. „Bilans Europy XX w.” — ref. prof. dr hab. Janusz Żarnowski.
- 1998
- 13 I Omówienie wydawnictwa: „Studia z dziejów litewskiego odrodzenia narodowego”, t. 13, pod red. Mykoles Römeris, Wilno 1996 — ref. dr Bronisław Makowski.
- 20 I Omówienie książki: *Le livre noir du communisme. Crimes, terreur, répression*, Paris 1997 — ref. prof. dr hab. Andrzej Paczkowski, koref. dr Maria Pasztor.
- 27 I *Reforma gospodarcza i tzw. sprawa Rankovicia w Jugosławii 1964–1967* — ref. doc. dr hab. Michał J. Zacharias.
- 3 II Omówienie książki: A. Kastory, *Rewanż za Monachium*, Kraków 1996 — ref. doc. dr hab. Marek K. Kamiński.
- 10 II Omówienie książki: J. Jackowicz, *Partie opozycyjne w Bułgarii 1944–1948*, Warszawa 1997 — ref. doc. dr hab. Elżbieta Znamierowska-Rakk.
- 17 II Omówienie książki: Leonid Łycz, Władimir Nawicki, *Historia kultury białoruskiej*, Mińsk 1996 — ref. doc. dr hab. Romuald Wojna.
- 24 II *Krytycy Lenina w Rosji obecnie* — ref. dr Aleksander Achmatowicz.
- 3 III *Rozmieszczenie, struktura i ocena narodowości białoruskiej zamieszkującej ziemie b. Wielkiego Księstwa Litewskiego. Siła polskości* — ref. mgr Maria Wojnicka.
- 10 III *Korekta polityki europejskiej Związku Sowieckiego w drugiej połowie 1947 r.* — ref. dr Henryk Bartoszewicz.
- 17 III *Recepcja filmu sowieckiego w Polsce w latach 50.* — ref. doc. dr hab. Andrzej Korzon.
- 24 III *Polityka finansowa rządu polskiego w oczach Francuzów w latach 1924–1939* — ref. dr Maria Pasztor.
- 31 III *Przegląd czasopisma „Otieczestwiennaja istorija” za lata 1996–1997* — ref. prof. dr Jan Sobczak.
- 7 IV *Dziennikarze polscy w Bułgarii 1885–1918* — ref. dr Zbigniew Klejn.
- 21 IV *Czy Związek Sowiecki planował napaść na Niemcy w 1941 r.* — ref. dr Aleksander Achmatowicz.
- 28 IV Omówienie książki: K. Jasiewicz, *Zagłada polskich Kresów*, Warszawa 1997 — ref. dr Tadeusz Epsztein.
- 5 V *Polityka Wielkiej Brytanii w przededniu II wojny światowej* — ref. doc. dr hab. Michał J. Zacharias.
- 12 V Omówienie książki: T. Żiwkow, *Memoari*, Sofija 1997 — ref. doc. dr hab. Jerzy Jackowicz.

- 19 V *Wokół wizyty gen. Gamelina w Warszawie 12–17 VIII 1936 r.* — ref. dr Maria Pasztor.
- 26 V *Początki sowieckiej administracji w północnej części Prus Wschodnich w latach 1945–1946* — ref. dr Jan Kostrzak.
- 2 VI *Historyczne przesłanki transformacji systemowej na Węgrzech i wybory 1990 r.*
— ref. mgr Regina Wasilewska.
- 9 VI *Sojusz polsko–ukraiński z 1920 r. w ujęciu historyków ukraińskich*
— ref. dr Aleksander Achmatowicz.
- 16 VI *Sprawozdanie z pobytu naukowego z Wilnie* — ref. dr Bronisław Makowski.
- 23 VI *Polityka angielska na Balkanach w latach 1936–1938. Wnioski*
— ref. dr Anna Garlicka.
- 30 VI *Omówienie książki: Kőztes Europa 1763–1993, Térképnyijtemény, Budapest 1997*
— ref. doc. dr hab. Maciej Koźmiński.
- 22 IX *Wewnętrzne i międzynarodowe uwarunkowania kryzysu i rozpadu Jugosławii — 1944/45–1991* — ref. doc. dr hab. Michał J. Zacharias.
- 29 IX *Omówienie książki: R. Pullat, Stosunki polsko–fińskie w okresie międzywojennym, Warszawa 1998* — ref. prof. dr hab. Piotr Łossowski.

(Oprac. E. Z.–R.)